

ԼԻԼԹ ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ

1980-ԱԿԱՆՆԵՐԻ ՎԵՐՋԻՆ ԵՎ 1990-ԱԿԱՆՆԵՐԻ ՍԿՉԲԻՆ ԼԻԲԱՆԱՆՅԱՆ ԱՋ ՈՒԺԵՐԻ ԸԱԿԱՏՈՒՄ ՀԱԿԱՍՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՍՐՄԱՆ ՀԱՐՑԻ ՇՈՒՐՋ

1988թ. սեպտեմբերին լրացավ Լիբանանի նախագահ Ամին ժմայելի (1982-1988թթ.) պաշտոնավարման ժամկետը: Սակայն շարունակվող զինված հակամարտության պայմաններում այսպես էլ հնարավոր չեղավ նոր նախագահի ընտրության հարցում համաձայնության գալ ինչպես լիբանանյան աջ ուժերի¹, այնպես էլ ձախ շրջանակների² հետ: Արդյունքում, սեպտեմբերի 21-ին, լիբանանյան խորհրդարանը ձևափոխեց նոր նախագահի ընտրությունը³: Ստեղծված պայմաններում հաջորդ օրն Ամին ժմայելի հանձնարարեց իր աշխատակազմի ղեկավար գեներալ Միշել Աուհին ձևավորել ժամանակավոր «զինվորական կառավարություն»: Կառավարությունը պետք է կազմված լիներ հինգ սպաներից, որոնցից երեքը ներկայացնելու էին երկրի իսլամադավան համայնքները: Սակայն վերոնշյալ երեք նախարարական աթոռներն այդպես էլ մնացին թափուր, քանի որ որևէ սուննի կամ շիա զինվորական չհամաձայնեց ներգրավվել ձևավորվող կառավարության կազմում⁴: Սրա հիմնական պատճառը թերևս այն էր, որ Լիբանանի կառավարման հիմքում ընկած կրոնադավանական համակարգի համաձայն երկրի վարչապետի պաշտոնը մշտապես պատկանում էր սուննի համայնքին: Այս պարագայում Աուհի ժամանակավորապես վարչապետի պաշտոնում նշանակվելն ու կառավարություն ձևավորելու նախաձեռնությունը դիտվում էին որպես ոչ օրինական, ինչը հակասում էր «Ազգային դաշինքով» ամրագրված կրոնադավանական համակարգի սկզբունքներին:

Հակառակ երկրի աջ ուժերի շրջանում թվացյալ միասնությանը «Լիբանանյան ճակատը» ևս միանշանակորեն չընդունեց Ամին ժմայելի՝ ժամանակավոր կառավարության կազմավորումն Աուհին հանձնարարելու որոշումը: 1980-ականների վերջին ազերի զինված խմբավորումների ղեկավարության շրջանում ուժեղանում էր մեկիշխանության հաստատման համար մղվող պայքարը: Սամիր Ջաջան⁵, որը 1987թ. կրկին ստանձնեց աջ ուժերի զինված խմբավորումների հրամանատարությունը, փորձում էր իր վերահսկողությունը հաստատել ողջ «Լիբանանյան

ճակատի» նկատմամբ և յուրովի էր պատկերացնում Լիբանանում քրիստոնյաների, մասնավորապես մարոնիների, շահերի պաշտպանությունն ու նրանց գերակա դիրքերի պահպանումը⁶։ Պատահական չէր, որ Սամիր Ջաջան ձգտում էր կյանքի կոչել 1975թ. բռնկված քաղաքացիական պատերազմի ընթացքում աջ ուժերի առավել ծայրահեղական, հատկապես «Բաթաիբ» կուսակցությանը հարող որոշ արմատական շրջանականների պարբերաբար առաջ քաշած հետևյալ ծրագիրը. «քրիստոնեական ինքնավար պետության» ստեղծում՝ արևելյան Բեյրութ կենտրոնով, որ գերծ կլիներ սիրիական ռազմական ներկայությունից և ամուր կապեր կպահպաներ Իսրայելի հետ։ Այն ամբողջությամբ պետք է լիներ լիբանանյան ուժերի վերահսկողության ներքո։ Կազմավորվելու էին ռազմական և քաղաքացիական կառույցներ, որոնց նպատակը «քրիստոնեական ինքնավարությունում» «լիբանանյան պետությանը փոխարինելն» էր⁷։

1987-1988թթ. Սամիր Ջաջան ակտիվորեն ստանձնեց վերոնշյալ ծրագրի գործնական իրականացումը։ Լիբանանյան ուժերի հրամանատարը նախ վերակազմավորեց իր զինված խմբավորումները՝ դրանց տալով կանոնավոր բանակի բնույթ, որ գեներ և զինամթերք էր ստանում Իսրայելից, իսկ 1987թ. սկսած մասամբ նաև Իրաքի նախագահ Սադդամ Հուսեյնից⁸։ Վերջինս ցանկանում էր հնարավոր բոլոր միջոցներով թուլացնել իր մրցակից՝ Սիրիայի Արաբական Հանրապետության նախագահ Հաֆեզ ալ-Ասադի դիրքերը Լիբանանում։ Ջաջայի նախաձեռնությամբ կազմավորվեցին նաև «քրիստոնեական ինքնավար պետության» քաղաքացիական և հասարակական կառույցները։ Ստեղծվեցին սոցիալական, բժշկական, մաքսային և մի շարք այլ ծառայություններ¹⁰։

Սամիր Ջաջան իր քաղաքական նպատակ էր հռչակել նաև երկրի ողջ քրիստոնյաներին «լիբանանականության» /“Lebanism”/ գաղափարի շուրջ համախմբումը։ Այս նախագիծը ևս զարգացնում էին մարոնի ծայրահեղական քաղաքական և մտավորական որոշ շրջանակներ, որոնք նախատեսում էին երկազգային /bi-national/ քրիստոնյաների և իսլամադավանների ինքնավար հանրապետությունների կամ լայն ապակենտրոնացման ստեղծում՝ Լիբանանի դաշնային պետության համատեքստում¹⁰։ Այս առնչությամբ, մասնավորապես, էթին Սակրը՝ «Լիբանանյան ճակատում» ներգրավված մարոնիական քաղաքական կուսակցություններից մեկի՝ «Մայրիկի սլաշտպաններ» կուսակցության ռազմական թևի հրամանատարը, որն աչքի էր ընկնում Լիբանանի ինքնությանն առնչվող հարցերում խիստ արմատական հայացքներով, նշում էր. «Լիբանանյան ազգը չի կարող նույնացվել արաբական, սիրիական կամ որևէ այլ, արաբական ինքնություն ունեցող ազգի հետ»¹¹։ Մարոնի պատմաբան ալ-Բուսթանին կոչ էր անում նեղացնել լիբանանյան պետության սահմանները, սահմանափակվելով միայն «քրիստոնեական

ինքնավար պետությամբ», ինչը նպատակ ուներ պահպանել լիբանանյան ազգի քրիստոնեական բնույթը¹²:

Նշենք, որ «Լիբանանյան ճակատի» ոչ բոլոր ուժերն էին հավանության արժանացնում վերոնշյալ ծրագրի իրականացումը: Մասնավորապես «Ազգային լիբերալ կուսակցությունը» կտրուկ քննադատության էր ենթարկում Լիբանանը դաշնային պետություն դարձնելու որոշ մարտահրավեր շրջանակների փորձերը: «Շամունականները» հանդես էին գալիս Լիբանանի միասնականության և ամբողջականության պահպանմամբ և այս հարցում սերտորեն համագործակցում էին հակադիր ձախ ճամբարի ղեկավար ուժի՝ հիմնականում դրուզներից կազմված «Առաջադիմական սոցիալիստական կուսակցության» ղեկավարության հետ¹³:

Վերադառնալով Միշել Աունին՝ նշենք, որ հանձինս սուննի ազդեցիկ ղեկավար Սալիմ ալ-Հոսի, նա ուներ մրցակից, որը թեև մի քանի ամիս էր, ինչ արդեն պաշտոնանկ էր արվել, սակայն որևէ կերպ չէր ցանկանում հրաժարվել վարչապետի պաշտոնից և հանձնել գործադիր իշխանությունը: 1988թ. սեպտեմբերի վերջից Լիբանանում հաստատվել էր երկիշխանություն: Գործում էր երկու կառավարություն, երկու քաղաքապետական վարչակարգ և երկու կանոնավոր բանակ¹⁴:

Ստեղծված իրավիճակն իր իշխանության ամրապնդմանը ծառայեցնելու և վերջնականապես երկրի կառավարումն իր ձեռքում կենտրոնացնելու, ինչպես նաև 1989թ. փետրվարից Մամիր Ջաջայի իր նկատմամբ վերահսկողություն հաստատելուն ուղղված զինված հարձակումներին վերջ դնելու նպատակով, Աունը մայիսին հայտարարեց Լիբանանի տարածքը «Միդիայից ազատագրելու պատերազմ»¹⁵: Միդիան իր հերթին ցամաքային և ծովային շրջափակման ենթարկեց «քրիստոնեական ինքնավարության» այն շրջանները, որ գտնվում էին Միշել Աունի զինված խմբավորումների հսկողության տակ: Ի պատասխան գեներալը ռմբակոծեց արևմտյան Բեյրութում տեղակայված սիրիական ռազմական ուժերի դիրքերը: Միշել Աունն ընտրեց լիբանանյան ուժերի «ճանաչիլը քո թշնամուն: Միդիան քո թշնամին է» կարգախոսը¹⁶: Որպես նպատակ նա հռչակեց Լիբանանի միասնականության և անկախության վերականգնումն ու օրենքի ուժի հաստատումը, որին հասնելու համար նա ակնկալում էր լիբանանյան ողջ քրիստոնյաների, ապա նաև իսլամադավանների աջակցությունը: Այս ընթացքում Աունի հեղինակությունը խիստ բարձրացել էր, ինչը բացատրվում էր այն հանգամանքով, որ վերջինս ծայրահեղ քննադատության էր ենթարկում և՛ աջ ուժերի և՛ ձախերի զինված խմբավորումների գործողությունները, որոնք չէին նպաստում Լիբանանում խաղաղության հաստատմանը և էլ ավելի էին խորացնում առկա պառակտվածությունը¹⁷: Սակայն իր քաղաքական նպատակների իրականացման ընթացքում Աունը թույլ տվեց երկու ռազմավարական սխալ, որոնք էլ հենց կանխորոշեցին նրա պարտությունը.

1. Նա հավաստում էր, որ արևմտյան տերությունները, հատկապես ԱՄՆ ու Ֆրանսիան, հնարավորինս կաջակցեին իրեն Սիրիայի դեմ պայքարում: Գեներալը շատ լավ հասկանում էր, որ առանց արտաքին օժանդակության մա երբեք չէր կարող հաղթանակ տանել ինչպես հակասիրիական պայքարում. այնպես էլ աջ ուժերի շրջանում մեմիշխանության հաստատման գործում: Սակայն, ԱՄՆ-ը, ելնելով տարածաշրջանում իր հետագա ռազմավարական ծրագրերից, արդեն իսկ հավաստիացրել էր Սիրիային, որ ամերիկյան վարչակազմը պատրաստ էր «աչք փակել» Լիբանանում սիրիական ներկայության պահպանման նկատմամբ: Ինչ վերաբերում է Ֆրանսիային, ապա վերջինս բավարարվեց միայն Սուրին «բանավոր աջակցություն» ցույց տալով:
2. Սուրին այդպես էլ չհաջողվեց միավորել լիբանանյան աջ ուժերի ողջ ճակատը: Վերջինիս զինված խմբավորումները միայնակ, առանց աջերի ամբողջական ճակատի աջակցության, անկարող էին լուրջ պայքար մղել սիրիական ուժերի դեմ: Սիրիական զինված ուժերի դեմ հարձակումների ընթացքում զգալիորեն տուժում էին հատկապես Բեյրութի հյուսիսային արվարձանները: Արդյունքում, Սուրն իր «ազգային ազատագրման» պատերազմը, հակառակ Լիբանանի ամբողջականության և անկախության վերականգնման կոչերին, վերածեց սեփական իշխանության պահպանման պայքարի: Պարզ էր, որ մա ևս ձգտում էր «Լիբանանյան ճատակում» մեմիշխանության հաստատմանը¹⁸: Այդուհանդերձ, մինչև 1989թ. օգոստոսի 15-ը, Սուրին հաջողվեց միավորել լիբանանյան 14 խմբավորումների, որոնք ձևավորեցին հակասիրիական ճակատ¹⁹:

1980-ականների վերջին ուժեղացել էր միջազգային հանրության, հատկապես ԱՄՆ-ի, լիբանանյան հակամարտության վերջնական կարգավորմանն ուղղված ջանքերը: Պատահական չէ, որ 1989թ. մայիսի 25-ին, մա ԱՄՆ-ի ակտիվ աջակցությամբ, Արաբական պետությունների լիգայի 16-րդ համաժողովում որոշում ընդունվեց կազմավորել հանձնախումբ՝ Ալժիր, Մարոկկո և Սաուդյան Արաբիա կազմով, որ կոչված էր առաջիկա վեց ամիսների ընթացքում ուղի հարթել դեպի լիբանանյան ճգնաժամի վերջնական կարգավորումը²⁰:

1989թ. սեպտեմբերի 30-ից մինչև հոկտեմբերի 22-ը լիբանանյան խորհրդարանի ողջ մնացած 63 պատգամավորներից 58-ը Տաիֆում՝ Սաուդյան Արաբիա, քննարկում էին Ազգային համաձայնության խարտիան: Նշենք, որ Սալիմ ալ-Հոսը, լիբանանյան ժախերն ու աջ ուժերի հրամանատարությունը՝ Սամիր Ջաջայի գլխավորությամբ, մպատակ ունենալով վերջ դնել Լիբանանում երկարատև քաղաքացիական պատե-

րագմին, ճանաչեցին Տաիֆի համաձայնագիրը: Միայն Աուը հրաժարվեց ընդունել այն: Նա փաստարկեց, որ վերոնշյալ համաձայնագիրը, ուրով Լիբանանի և Սիրիայի միջև հաստատվում էին հատուկ բնույթի հարաբերություններ, «օրինականացնում էր Սիրիայի Լիբանանի նկատմամբ հավակնություններն ու երկրի տարածքում սիրիական ռազմական ուժերի ներկայությունը»²¹:

Տաիֆի համաձայնագրի համաձայն՝ պահպանվող կրոնադավանական համակարգում տեղի էին ունեցել մի շարք բարեփոխումներ: Հաշվի առնելով երկրում մարադիների, սուննիների և շիաների միջև ստեղծված ուժերի նոր հարաբերակցությունը, տեղի ունեցած ժողովրդագրական փոփոխությունները՝ հատկապես շիաների, քվաքանակի կտրուկ աճը²², նախատեսվում էր մեծացնել իսլամադավանների մասնակցությունը երկրի կառավարման մարմիններում: Նվազեցվել էին երկրի մարտնի մախսազահի լիսզուրություններն ու ավելացվել սուննի վարչապետին ու խորհրդարանի շիա մախսազահին: Հավասարեցվել էր խորհրդարանում իսլամադավանների և քրիստոնյաների համամասնությունը: Նախկին 5:6 համամասնությունը փոխարինվել էր 5:5-ով²³: Ավելացվել էր մահ պատգամավորների թիվը՝ 99-ից հասցվել էր 108-ի²⁴:

1989թ. նոյեմբերի 5-ին արդեն Լիբանանի տարածքում՝ Քուլայաբում, Տաիֆի համաձայնագրի հաստատումից հետո, լիբանանյան խորհրդարանը նախագահ ընտրեց Ռենե Մուաուադին, որը սակայն սպանվեց նոյեմբերի 22-ին: Երկու օր անց նոր նախագահ ընտրվեց Իսիաս Հրաուիմ, որը վարչապետի պաշտոնում կրկին նշանակեց Սալիմ ալ-Հոսիմ²⁵:

1989թ. դեկտեմբերին, ստանալով երկրի նախագահի և վարչապետի աջակցությունը, լիբանանյան աջ ուժերի հրամանատար Սամիր Ջաջան ստանձնեց Աուին վերջնական պարտության մատնելու գործը: Ձինված բախումներ տեղի ունեցան աջերի զինված խմբավորումների և զեներալ Աունի զորամիավորումների միջև, որոնք վերահսկում էին «քրիստոնեական ինքնավարության» մեկ երրորդը: Բախումները հատկապես սասուկացան 1990թ. ապրիլին, երբ Ջաջան պաշտոնապես իր հավատարմությունը հայտնեց նախագահ Իլիաս Հրաուիին և Սիրիայի հետ մերձեցման նրա քաղաքական ուղեգծին²⁶: Աունի անզիջում դիրքորոշումը հանգեցրեց 1990թ. ապրիլ-հուլիս ամիսներին աջ ուժերի ճակատում ներմարտնական հակամարտության ուժեղացմանը, որի ընթացքում Աուը պայքարում էր լիբանանյան ուժերի նկատմամբ ամբողջական վերահսկողություն սահմանելու, ինչպես նաև «ազատագրված» տարածքում՝ Բեյրութից մինչև Ջուբայլ, իշխանությունն իր ձեռքում կենտրոնացնելու համար: Այս բախումների արդյունքում կային շուրջ 1000 սպանվածներ և 3000 վիրավորներ, ինչպես նաև զգալի ավերածություններ²⁷:

Սիրիան լավագույնս օգտագործեց Ծոցի II ճգնաժամի ընթացքում ԱՄՆ-ի հովանու ներքո հակաիրաքյան միջազգային կռաւիցիային միանալու գործունը, որով և ապահովեց Լիբանանում սիրիական ներկայության պահպանման նկատմամբ ամերիկյան վարչակազմի լուռ համաձայնութունը: 1990թ. հոկտեմբերի 13-ին սիրիական ուսգմաօդային և ցամաքային ուժերն, արդեն ամբողջովին լիբանանյան կառավարության վերահսկողության տակ գտնվող քանակի, ինչպես նաև Սամիր Ջաջայի գլխավորությամբ լիբանանյան ուժերի զինված խմբավորումների հետ համատեղ, հաջողեցին վերջնական պարտության մատնել Աունի²⁸: Վերջինս ստիպված էր երկար ժամանակ ապաստան գտնել Լիբանանում Ֆրանսիայի դեսպանատանն, ապա նաև ֆրանսիական սուզանավով տեղափոխվել Ֆրանսիա²⁹: Երկարատև քաղաքացիական պատերազմն ավարտված էր³⁰: Լիբանանը փորձում էր հնարավորինս արագ վերականգնել հակամարտող ուժերի միջև հավասարակշռությունը:

Նշենք, որ լիբանանյան աջ ուժերի ճակատում հակասությունները չէին սահմանափակվում միայն Սամիր Ջաջայի և Սունի միջև հակամարտությամբ: Աջերի նկատմամբ մենիշխանության հաստատման պայքարի վառ օրինակ էր նաև 1980-ականների վերջին կրկին սրված մրցակցությունը «Լիբանանյան ճակատի» երկու հիմնական ուժերի՝ «Շամունականների» և «Քաթաիր» կուսակցության զինված խմբավորումների միջև: Այդ հակասությունների ուժեղացման արդյունքում 1990թ. հոկտեմբերին սպանվեց «Շամունականների» ղեկավար, Լիբանանի նախկին նախագահ Քամիլ Շամունի որդին՝ Դենի Շամունը³¹: Այս ամենն ապացուցում էր այն իրողությունը, որ աջերի ճակատում մեղանկան շահերը դեռևս շարունակում էին գերիշխող լինել համընդհանուր պետական շահերի նկատմամբ:

Լիբանանյան ուժերի ղեկավարները, որ ստացել էին «պատերազմի լորդեր» անվանումը, իրենց ձեռքում էին հիմնականում կենտրոնացրել Սիրիայի և Իսրայելի հետ սննդամթերքի, վառելիքի, գենքի և թմրանյութերի անօրինական առևտուրը, որ ապահովում էր խոշոր չափի եկամուտներ³²: Այս գործում սերտորեն համագործակցելով Լիբանանում տեղակայված սիրիական զորամիավորումների սպանների հետ՝ լիբանանյան աջերի որոշ ղեկավարների հովանավորչալներն իրականացնում էին լայնածավալ մաքսանենգություն: Լիբանանից դուրս էին բերվում մեծաքանակ գողացված ապրանքներ և դրանք իրացվում էին Սիրիայում: Վերջիններս քաջալերում էին նաև Բեքաայի հովտում օփիումի աճեցումն ու կազմակերպում էին հերոինի առևտուրը³³:

Ամբողջությամբ լիբանանյան ուժերի վերահսկողության տակ էր գտնվում Ջունիյի նավահանգիստը, որ դարձել էր երկրի վարչական մայրաքաղաքն ու առևտրային կենտրոնը:

Պատերազմի ավարտից հետո Լիբանանում օրենքի ուժի հաստատումը դարձել էր անհետաձգելի գործ: 1990թ. օգոստոսի 21-ին Լիբանանի խորհրդարանն ընդունեց որոշում, որի համաձայն երկրի սահմանադրությունը պետք է համապատասխանեցվեր Տաիֆի համաձայնագրի դրույթներին: 1991թ. մարտին բոլոր զինված խմբավորումները, բացառությամբ «Հիզբալլահի», որ շարունակում էր իր զինված պայքարն Իսրայելի դեմ երկրի հարավում՝ «անվտանգության գոտում», զինաթափվեցին: Հուլիսին վերականգնավորված և վերազինված լիբանանյան բանակն իր վերահսկողությունը հաստատեց Լիբանանի ողջ տարածքի նկատմամբ, բացառությամբ «անվտանգության գոտուց», որ դեռևս գտնվում էր իսրայելական վերահսկողության ներքո: Լիբանանյան հակամարտության մեջ ներգրավված բոլոր ուժերը, այդ թվում նաև աջերը, զրկվեցին իրենց ոչ օրինական եկամտի աղբյուրներից:

Քաղաքացիական պատերազմի ավարտից հետո լիբանանյան ուժերը փոխակերպվեցին քաղաքական կուսակցության, որ պահպանվեց մինչև 1994թ. մայիս, երբ Ջունիյում մարոնիական եկեղեցում պայթյուն կազմակերպելու, ինչպես նաև մինչև այդ՝ 1990թ. հոկտեմբերին Դենի Շամունի սպանությունը կազմակերպելու մեղադրանքով բանտարկվեց այդ ուժերի ղեկավար Սամիր Ջաճան³⁴: 1995թ. նա դատապարտվեց մահվան, որն ավելի ուշ փոխարինվեց ցմահ բանտարկության³⁵:

1992թ. ամռանը, շուրջ 20 տարի ընդմիջումից հետո, երկրում անցկացվեցին խորհրդարանական ընտրություններ: Սիրիական վերահսկողության տակ ընթացող այդ ընտրությունները բոլորտեցին լիբանանյան ուժերն ու նրանց ընտրազանգվածի շուրջ 80%-ը³⁶: Ընտրությունների արդյունքում ընտրվեց 128 պատգամավոր: Ավելացված խորհրդարանական տեղերը զբաղեցրեցին հիմնականում շիաները³⁷:

Սինչև այդ, 1991թ. մայիսի 22-ին, մալսագահներ Իլիաս Հրատին և Հաֆեզ ալ-Ասադը ստորագրեցին լիբանանա-սիրիական եղբայրության և համագործակցության համաձայնագիրը, որ պարտավորեցնում էր երկու հարևաններին համակարգել իրենց արտաքին, պաշտպանության և տնտեսական քաղաքականությունները³⁸: Այս համաձայնագիրը մեկ անգամ ևս ամրապնդեց այն հատուկ բնույթի հարաբերությունները, որ առկա էին երկու երկրների միջև:

1991թ. վարվող պաշտոնական քաղաքականության համաձայն՝ զինված խմբավորումների մինչև 25 տարեկան բոլոր մարտիկները համալրեցին կանոնավոր բանակի կազմը: Կառավարությունը լիբանանյան ուժերի 6.500 մարտիկների ևս ներգրավեց լիբանանյան բանակի շարքերում³⁹:

Փաստենք, որ 1980-ականների վերջին և 1990-ականների սկզբին լիբանանյան աջերի ճակատում մենիշխանության համար պայքարն ու հակասությունների սրումը հանգեցրին ճակատի վերջնական պառակտ-

մանր: Այս գործընթացում զգալի դեր խաղաց մահ Տաիֆի համաձայնագրի ստորագրումն ու նրա դրույթների նկատմամբ լիբանանյան ուժերի ազդեցիկ ղեկավարներից մեկի՝ Սիշել Աունի բացասական դիրքորոշումը: Վերջինս Տաիֆի համաձայնագրի ստորագրման նկատմամբ ունեցած ատարկությունները վտրձեց հնարավորինս օգտագործել ի նպաստ «Լիբանանյան ճակատում» և, ընդհանրապես, երկրում սեփական իշխանության հաստատմանը՝ իր պայքարին, որպես համախմբող գործոն, հաղորդելով հակասիրիական բնույթ: Սակայն Աունի «պատերազմը» ավարտվեց պարտությամբ, որի արդյունքը եղավ «Լիբանանյան ճատակում» բևեռացման գործընթացի էլ ավելի խորացումը:

LILIT HARUTYUNYAN

ON THE DEEPENING OF CONTRADICTIONS IN "LEBANESE RIGHT FORCES FRONT" IN THE LATE 1980'S AND IN THE EARLY 1990'S

In the late 1980's and in the early 1990's the struggle for the hegemony and the deepening of contradictions between different right forces inside the "Lebanese Front" (headed by Samir Geagea) led to the "Lebanese Front's" disunification.

In this process the sensible role played also the subscription of Taif Agreement (signed in September 22, 1989), as well as General Michel Aoun's (one of the influential leaders of the "Lebanese Right Forces Front") negative attitude towards Taif's theses. Michel Aoun optimally tried to use his objections concerning Taif Agreement in favour of the confirmation of his own rule not only in "Lebanese Front", but also in whole Lebanon. In his struggle as a unification factor General Aoun used anti-Syrian slogans.

In 1990 Michel Aoun failed his "War of liberation against Syria". The result was the deepening of polarization process in "Lebanese Right Forces Front" and its final division.

ՇԱՆՈԹԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

1. Լիբանանյան աջ ուժերի հիմնական կորիզը կազմում էին «Լիբանանյան փաղանգներ» («Բաթաիր») և «Ազգային լիբերալ» («Շամունականներ») կուսակցությունները, որոնց անդամները մեծամասամբ մարոնիներ էին: 1976թ. հունվարին աջերը միավորվեցին «Լիբանանյան ճակատում»:
2. Լիբանանյան ձախ ուժերում համախմբված էին «Առաջադիմական սոցիալիստական կուսակցությունը», «Կոմունիստական կուսակցությունը», «Կոմունիստական գործունեության կուսակցությունը», «Լիբանանյան մասերականները», «Արաբական վերածննդի Բաաս կուսակցության» լիբանանյան մասնաճյուղը և այլն, որոնք դեռևս 1969թ. միավորվել էին «Ազգային շարժման» մեջ:
3. Elizabeth Picard, Lebanon. A Shattered Country: Myths and Realities of the Wars in Lebanon, New York, London, 1993, p. 155.

4. Raymond G. Helmick "Internal Lebanese Politics: The Lebanese Front and Forces". in Halim Barakat ed. *Towards a Viable Lebanon*. London. Groom Helm & Washington, Center for Contemporary Arab Studies, 1988, pp. 310-312.
5. Մամիր Ջաջան լիբանանյան աջ ուժերի զինված խմբավորումների հրամանատարությունն առաջին անգամ ստանձնեց 1985թ. մարտին:
6. *Nationalism & Ethnic Politics*, Vol. 8. No. 2. Summer, 2002, p. 36.
7. Walid Phares, *Lebanese Christian Nationalism: The Rise and Fall of an Ethnic Resistance*. Boulder. CO: Lynne Rienner Publishers. 1995, p. 221.
8. Elizabeth Picard, նշվ. աշխ., էջ 138:
9. Hani Faris, "The Failure of Peacemaking in Lebanon: 1975-1989", in D. Collings ed. *Peace for Lebanon? From War to Reconstruction*, Boulder, CO: Lynne Rienner Publishers, 1994, pp. 18-30.
10. Raymond G. Helmick, նշվ. աշխ., էջ 320:
11. Fuad Fram al-Bustani, *De l' Erreur du Grand Liban*, Lebanon, Kislik University Press, 1988, p. 115.
12. Walid Phares, նշվ. աշխ., էջ 130:
13. Tracy Chamoun, *Au Nom du Père*. Paris. 1992. p. 135.
14. Waddah Charara, "Deux Ans de Réunification Nationale: Une Libanisation Gigogne", *Cahiers de la Méditerranée*, No. 44, June, 1992, p. 168.
15. Dilip Hiro, *The Essential Middle East: A Comprehensive Guide*, New York, 2002, p. 300.
16. Elizabeth Picard, նշվ. աշխ., էջ 138-139:
17. Rigina Sneider-Parri, *Guerres Maronites 1975-1990*, Paris, 1995, pp. 181-182.
18. Georges Corm, "Hégémonie Milicienne et Problème du Rétablissement de l'Etat", in Liban: *Les Guerres de l'Europe et de l'Orient, 1840-1992*, Paris, 1992, pp. 225-230.
19. Dilip Hiro, նշվ. աշխ., էջ 300:
20. A. R. Norton, "Lebanon after Taif: Is the Civil War Over?", *The Middle East Journal*, Vol. 3. No. 54, 1991.
21. Նույն տեղում:
22. 1986թ. ոչ պաշտոնական տվյալների համաձայն՝ շիաները կազմում են Լիբանանի բնակչության 31-ից 39%-ը:
23. The Text of the Document of National Reconciliation մանրամասն տե՛ս J. Maila, "The Document of National Reconciliation: A Commentary". *Prospects for Lebanon*, No. 4, Oxford, Center for Lebanese Studies, 1992.
24. 1992թ. Լիբանանում տեղի ունեցած խորհրդարանական ընտրություններում պատգամավորների թիվն արդեն հասցվել էր 128-ի:
25. Elizabeth Picard, նշվ. աշխ., էջ 160:
26. Rigina Sneider-Parri, նշվ. աշխ., էջ 182:
27. Elizabeth Picard, նշվ. աշխ., էջ 161:
28. Dilip Hiro, նշվ. աշխ., էջ 306:
29. Միշել Աունի վերադարձը Լիբանան հնարավոր եղավ միայն 2005թ. մայիսի 7-ին՝ նույն թվականի փետրվարի 14-ին Ռ-աֆիկ Հարիրիի սպանությանը հետևած զարգացումների արդյունքում երկրից սիրիական զորքերի ամբողջությամբ դուրս բերումից հետո:

30. 1975-1990թթ. Լիբանանում ընթացող քաղաքացիական պատերազմի ընթացքում զոհերի քիվը կազմում է 150.000: Տե՛ս Dilip Hiro. Գշվ.աշխ.. էջ 300:
31. Hussein Syrieh. "The Triumph or Compromise: The Decline of Political Maronitism in Lebanon after the Civil War". Civil Wars. Vol. 1, No. 41, 1998, p. 61.
32. Elizabeth Picard, Գշվ.աշխ., էջ 143:
33. Նույն տեղում:
34. Dilip Hiro. Գշվ. աշխ., էջ 301:
35. 2005թ. հուլիսի 18-ին լիբանանյան խորհրդարանը ձայների մեծամասնությամբ քվեարկեց Սամիր Ջաջային ներում շնորհելու օգտին, և վերջինս ազատ արձակվեց չորջ տաս տարվա ազատազրկումից հետո:
36. Dilip Hiro, Գշվ. աշխ.. էջ 306:
37. 1992թ. խորհրդարանում ընտրվեցին 64 քրիստոնյա՝ 34 մարոնի, 14 հույն ուղղափառ, 8 հույն կաթոլիկ, 6 հայ, 2 այլ քրիստոնեական համայնքների ներկայացուցիչ և 64 իսլամադավան՝ 27 սուննի, 27 շիա, 8 դրուզ, 2 ալավի: Մանրամասն տե՛ս F. al-Khazen & P. Salem eds., al-Intikhat al-sla fi Lubnan ma ba'd al-harb (արաբերեն՝ «Պատերազմից հետո առաջին ընտրությունները Լիբանանում»), Beirut, Dar al-Nahar, 1993.
38. The Text of Lebanese-Syrian Treaty of Brotherhood, Cooperation and Coordination տե՛ս Dilip Hiro, Գշվ. աշխ., էջ 303:
39. Նույն տեղում, էջ 301: